

την έννοια του άρθρου 85, ακόμα και όταν οι ομάδες αυτές συνέρχονται στα πλαίσια οργανισμού, ο οποίος, κατά την εθνική νομολογία, αποτελεί οργανισμό δημοσίου δικαίου.

τελευταία να καταστεί υποχρεωτική για το σύνολο των επιχειρηματιών που μετέχουν στη σχετική αγορά, έχει ως αντικείμενο τη νόθευση του ανταγωνισμού στην αγορά αυτή.

2. Για την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, παρέλκει η εξέταση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων της συμφωνίας, όταν αυτή έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό, την παρεμπόδιση ή τη νόθευση του ανταγωνισμού. Από την ίδια όμως τη φύση της, μια συμφωνία που καθορίζει κατώτατη τιμή για ένα προϊόν και έχει υποβληθεί στις δημόσιες αρχές για να επικυρώσουν την κατώτατη αυτή τιμή, ώστε η
3. Ο καθορισμός σε κράτος μέλος κατώτατης τιμής πώλησεως ενός ημιτελικού προϊόντος είναι ικανός να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, όταν το προϊόν αυτό αποτελεί την πρώτη ύλη άλλου προϊόντος, το οποίο διατίθεται στο εμπόριο σε άλλο μέρος της Κοινότητας, ανεξάρτητα από το αν το τελικό αυτό προϊόν φέρει ονομασία προελεύσεως.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIR GORDON SLYNN της 2ας Οκτωβρίου 1984 *

*Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,*

Ο νόμος 75-600 της Γαλλικής Δημοκρατίας (JORF της 11ης Ιουλίου 1975) προβλέπει τη δυνατότητα αναγνώρισεως ορισμένων διεπαγγελματικών οργανώσεων που εκπροσωπούν τους παραγωγούς ενός συγκεκριμένου γεωργικού προϊόντος. Σύμφωνα με το άρθρο 5 του νόμου αυτού, οι διεπαγγελματικές οργανώσεις, που έχουν ιδρυθεί με νόμο ή διάταγμα και οι οποίες υφίστανται κατά την ημερομηνία της δημοσιεύσεως του νόμου, μπορούν, κατόπιν αιτήσεώς τους, να υπαχθούν στις ευεργετικές διατάξεις των άρθρων 2, 3 και 4 του νόμου αυτού. Κατά το άρθρο 2, οι συμφωνίες που

συνάπτονται από τις διεπαγγελματικές οργανώσεις μπορούν να «επεκταθούν» από την αρμόδια διοικητική αρχή, στο σύνολό τους ή κατά ένα μέρος και για ορισμένη διάρκεια, όταν επιδιώκουν, μεταξύ άλλων, να διευκολύνουν την εφαρμογή των κανόνων που διέπουν τις τιμές. Για τη σύναψη των συμφωνιών αυτών απαιτείται ομόφωνη απόφαση ή τήρηση της διαδικασίας που προβλέπεται από το νόμο. Αποτέλεσμα της «επέκτασης» αυτής είναι ότι τα μέτρα που προβλέπει η συμφωνία δεσμεύουν, στην οικεία παραγωγή, όλους τους επαγγελματίες που αποτελούν την οργάνωση. Σύμφωνα με το άρθρο 4, είναι άκυρη κάθε σύμβαση προμήθειας προϊόντων που συνάπτεται μεταξύ προσώπων που καλύπτονται από επεκταθείσα συμφωνία και αντιβαίνει στις διατάξεις της συμφωνίας. Μία από τις προ-

* Μετάφραση από τα αγγλικά.

υποθέσεις της επεκτάσεως είναι να συμβιβάζεται η εν λόγω συμφωνία με τους κανόνες της ΕΟΚ (άρθρο 2).

Το Bureau national interprofessionnel du cognac (στο εξής: «BNIC») είναι νομικό πρόσωπο που ιδρύθηκε με υπουργική απόφαση και χρηματοδοτείται με φορολογικής φύσεως επιβαρύνσεις των επαγγελματιών. Αποστολή του, μεταξύ άλλων, είναι η μελέτη και η προετοιμασία των κανονισμών που αφορούν την κτήση, διανομή, απόσταξη, προώθηση στο εμπόριο, αποθήκευση και πώληση οίνων και αποσταγμάτων που παράγονται στη γαλλική περιοχή Cognac.

Από έγγραφο της 14ης Απριλίου 1977, που απηύθυνε υπάλληλος του γαλλικού Υπουργείου Γεωργίας προς το διευθυντή του BNIC, προκύπτει ότι το BNIC είχε συναντήσει δυσκολίες στην επιβολή των τιμών που αυτό είχε καθορίσει. Κατά συνέπεια, το BNIC ζήτησε να υπαχθεί στις ευεργετικές διατάξεις του νόμου 75-600, ώστε να μπορέσει να «ελεκτείνει» τις συμφωνίες του σύμφωνα με το νόμο αυτό. Στις συμφωνίες που είχε συνάψει το BNIC δόθηκε αργότερα η «ελέκταση» αυτή.

Κατά την κρίσιμη για την υπό κρίση υπόθεση περίοδο, η εσωτερική οργάνωση του BNIC ρυθμιζόταν με κανονισμό ο οποίος εκδόθηκε στις 19 Ιουνίου 1978 και εγκρίθηκε με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας στις 2 Αυγούστου 1978 (JORF 16-17 Αυγούστου 1978). Σύμφωνα με τον κανονισμό αυτό, τα μέλη του BNIC διαιρούνται σε δύο «ομάδες» που αντιπροσωπεύουν τις δύο πλευρές της βιομηχανίας του κονιάκ, τις οποίες αποκαλώ «εμπόρους» και «καλλιεργητές», και σε μια τρίτη ομάδα, που αποτελείται από εκπροσώπους διαφόρων παρεπομένων δραστηριοτήτων. Τα μέλη διορίζονται από τον Υπουργό Γεωργίας βάσει καταλόγων υποψηφίων που καταρτίζουν οι οικείες επαγγελματικές οργανώσεις. Κάθε ομάδα ορίζει έναν επίσημο εκπρόσωπο και μπορεί να πραγματοποιεί τις δικές της συνελεύσεις. Ο διευθυντής του BNIC μετέχει στις συνελεύσεις και μπορεί να προσφύγει δικα-

στικώς, για λογαριασμό του BNIC, κατά των παραβιάσεων των διεπαγγελματικών συμφωνιών που έχουν «επεκταθεί» με υπουργική απόφαση. Προβλέπεται επίσης ότι ο υπουργός διορίζει έναν «commissaire du gouvernement», αποστολή του οποίου είναι να παρίσταται σε όλες τις συνεδριάσεις του BNIC, να συγκατατίθεται ενδεχομένως στις αποφάσεις του BNIC ή να τις υποβάλει στον υπουργό για έγκριση. Η απόφαση περί παραπομπής χαρακτηρίζει τον «commissaire du gouvernement» ως το εκτελεστικό όργανο του BNIC.

Το πρώτο στάδιο της διαδικασίας για τη σύναψη των διεπαγγελματικών αυτών συμφωνιών στα πλαίσια του BNIC συνίσταται στη λήψη αποφάσεως περί συγκλήσεως έκτακτης γενικής συνελεύσεως για τη σύνταξη διεπαγγελματικής συμφωνίας. Η απόφαση αυτή λαμβάνεται σε τακτική γενική συνέλευση, αφού γνωμοδοτήσουν οι συνελεύσεις των δύο ομάδων και οι εκπρόσωποι των παρεπομένων δραστηριοτήτων. Φαίνεται ότι το σχέδιο συμφωνίας καταρτίζεται από διαρκή επιτροπή, η οποία περιλαμβάνει οκτώ μέλη του BNIC. Υποβάλλεται για έγκριση στις συνελεύσεις κάθε ομάδας. Ακολούθως, ο επίσημος εκπρόσωπος κάθε ομάδας αναπτύσσει την εισήγησή του στην έκτακτη γενική συνέλευση. Μετά τη συζήτηση και αφού ζητηθεί ενδεχομένως η γνώμη των συνελεύσεων των ομάδων, η απόφαση που λαμβάνει κάθε ομάδα επί του σχεδίου συμφωνίας ανακοινώνεται στη γενική συνέλευση. Αν έχει επιτευχθεί συμφωνία μεταξύ των ομάδων επί του σχεδίου, η έκτακτη γενική συνέλευση ζητεί από τον υπουργό να «επεκτείνει» την εν λόγω συμφωνία. Σε περίπτωση διαφωνίας των ομάδων, το θέμα μπορεί να παραπεμφθεί σε διαιτησία.

Η υπό κρίση υπόθεση αφορά διεπαγγελματική συμφωνία για την περίοδο εμπορίας 1980-1981, την οποία συνήψαν οι ομάδες κατά τη γενική συνέλευση του BNIC της 7ης Νοεμβρίου 1980. Υπογράφηκε από τους εκπροσώπους των δύο ομάδων και το διευθυντή του BNIC, ζητήθηκε η επέκτασή της και κατέστη υποχρεωτική με υπουργική απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 1980 (JORF της 3ης Δεκεμβρίου 1980).

Η συμφωνία ορίζει ότι εφαρμόζεται στη μητροπολιτική Γαλλία και στους επαγγελματίες που παράγουν ή αποστάζουν αποστάξιμους λευκούς οίνους ή αποστάγματα τα οποία επιτρέπεται να φέρουν την ονομασία cognac (άρθρο 1) και ότι υιοθετήθηκε με ομόφωνη απόφαση των ομάδων, οι οποίες ζήτησαν την επέκταση της συμφωνίας στο σύνολό της. Η συμφωνία αυτή καθορίζει κατώτατες τιμές για οίνους που προορίζονται για απόσταξη, την τιμή των αποσταγμάτων που παρήχθησαν το 1980 ή παλαιότερα, καθώς και κατώτατη τιμή για το cognac (βλ. άρθρα 2, 3, 4, 5 και 8).

Παρά την προγενέστερη ημερομηνία της, η συμφωνία αυτή φαίνεται ότι αποτελεί διεπαγγελματική συμφωνία, τη σύναψη της οποίας προέβλεπε απόφαση που έλαβε στις 13 Νοεμβρίου 1980 ο τοποθετημένος στο BNIC commissaire du gouvernement. Η απόφαση αυτή αφορά ποσοστάσεις παραγωγής, το συνολικό ύψος των αγορών των εμπόρων και το ύψος των αποθεμάτων. Κατά το άρθρο 17, οι κατώτατες τιμές για τους οίνους, που προορίζονται για την παραγωγή κονιάκ, έπρεπε να καθοριστούν με διεπαγγελματική συμφωνία.

Ο Clair είναι έμπορος κονιάκ και ως τοιούτος είναι εγγεγραμμένος στο μητρώο του εμπορικού επιμελητηρίου. Μεταξύ 10ης Δεκεμβρίου 1980 και 30ής Ιουνίου 1981, αγόρασε από διάφορους παραγωγούς κάτι περισσότερο από 146 εκατόλιτρα αποσταγμάτων σε τιμή κατώτερη από εκείνη που καθορίζεται με τη διεπαγγελματική συμφωνία. Το BNIC άσκησε εναντίον του αγωγή, ζητώντας την ακύρωση των συμβάσεων πώλησεως και αποζημίωση. Όταν η αγωγή περί ακυρώσεως ήχθη ενώπιον του tribunal de grande instance του Saintes, ο Clair υποστήριξε ότι η εν λόγω διεπαγγελματική συμφωνία αντέβαινε στο άρθρο 85 της Συνθήκης EOK. Το tribunal de grande instance υπέβαλε στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα. Είναι σκόπιμο να εξεταστούν από κοινού τα δύο πρώτα:

« 1) Η συνεννόηση στα πλαίσια του Bureau national interprofessionnel du cognac των

αμπελουργών και των εμπόρων μπορεί να θεωρηθεί ως ένωση επιχειρήσεων, δεδομένου ότι τη συμφωνία που συνήψαν υπέγραψε και ο πρόεδρος του BNIC;

- 2) Ο καθορισμός από τους αμπελουργούς και τους εμπόρους κατώτατης τιμής αγοράς των αποσταγμάτων μπορεί να θεωρηθεί ως εναρμονισμένη πρακτική; »

Και με τα δύο αυτά ερωτήματα ερωτάται αν, στην προκειμένη περίπτωση, ο καθορισμός τιμών με την εν λόγω διεπαγγελματική συμφωνία αποτελεί περιοριστική πρακτική, απαγορευόμενη από το άρθρο 85, παράγραφος 1.

Είναι προφανές ότι το απόσταγμα το οποίο προέρχεται από οίνο πρέπει να θεωρηθεί βιομηχανικό προϊόν και επομένως δεν υπάγεται στη ρύθμιση που αφορά τα γεωργικά προϊόντα. Επιπλέον, η Διάταξη περί παραπομπής αναφέρει ότι δεν κινήθηκε καμία διαδικασία, σύμφωνα με τον κανονισμό 17 της 6ης Φεβρουαρίου 1962 (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), για να εξαιρεθεί από την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης η εν λόγω διεπαγγελματική συμφωνία.

Κατά το άρθρο 85, απαγορεύονται « όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική, που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς ». Έχουν γίνει πολλές συζητήσεις για το αν οι συμφωνίες που συνάπτονται από το BNIC ή στα πλαίσια του BNIC μπορούν να υπαχθούν σε μία από τις κατηγορίες αυτές. Για το λόγο αυτό, καθίσταται αναγκαία η εξέταση της δομής του BNIC.

Πρώτον, όπως αναφέρεται, το BNIC δεν είναι επιχείρηση, διότι πρόκειται για διοικητικό

οργανισμό, του οποίου η δραστηριότητα δεν συνίσταται στην παραγωγή ή τη διανομή αγαθών, ούτε στη διάθεσή τους στο εμπόριο. Το γεγονός ότι η συμφωνία υπογράφηκε από το διευθυντή δείχνει ότι πρόκειται στην πραγματικότητα για πράξη οργανισμού δημοσίου δικαίου. Εν πάση περιπτώσει, η συμφωνία αυτή δεν είναι παρά έγγραφο το οποίο αποτελεί απλώς παροχή γνωμοδοτήσεως από μια οργάνωση που έχει ιδρυθεί για το σκοπό αυτό και το οποίο υποβάλλεται στον έλεγχο της κεντρικής κυβερνητικής αρχής, που είναι και η μόνη αρμόδια να λάβει απόφαση. Το BNIC δεν είναι ένωση επιχειρήσεων, διότι δεν υπάρχει μεταξύ των μελών του ο συμβατικός δεσμός που αποτελεί ουσιώδη όρο για την ύπαρξη ενώσεως. Το BNIC δεν αποτελεί « επιχείρηση » διότι η επιλογή των μελών του γίνεται μεταξύ των ενδιαφερομένων επαγγελματιών ενώσεων, οι οποίες δεν είναι, οι ίδιες, μέλη του BNIC. Επομένως, ο καθορισμός των τιμών από τις δύο ομάδες δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εναρμονισμένη πρακτική.

Για λογαριασμό του Clair υποστηρίχθηκε ότι η ένωση των δύο αυτών ομάδων αποτελεί ένωση επιχειρήσεων ή, εν πάση περιπτώσει, ένωση ενώσεων επιχειρήσεων, επιχειρηματική φράση χρήσιμη για το χαρακτηρισμό της ουσιαστικής φύσεως του BNIC. Δεν έχει σημασία το γεγονός ότι το BNIC είναι δημόσιος οργανισμός και δεν ασκεί εμπορία. Ο καθορισμός και η εφαρμογή των τιμών με το μηχανισμό της διεπαγγελματικής συμφωνίας αποτελεί εναρμονισμένη πρακτική.

Η Επιτροπή φρονεί ότι τα μέλη του BNIC είναι εκπρόσωποι των επαγγελματιών ενώσεων, οι οποίες προτείνουν μέλη τους ως υποψηφίους. Αυτό καθιστά το BNIC ένωση επιχειρήσεων και με την ιδιότητα αυτή ενεργεί όταν καταλήγει σε συμφωνία για τον καθορισμό των τιμών. Όταν οι επιχειρήσεις λαμβάνουν μέτρα που θίγουν τον ανταγωνισμό, τα μέτρα αυτά αποτελούν απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων, ανεξαρτήτως του ποια είναι, κατά το εθνικό δίκαιο, η φύση της οργάνωσης, της οποίας μέλη είναι οι επιχειρήσεις. Ακόμα και αν ο καθορισμός των τιμών δεν προκύπτει από απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων, τα μέλη των

δύο ομάδων καταλήγουν σε σύμπτωση απόψεων ως προς τις καθοριστέες τιμές, οπότε αυτό αποτελεί συμφωνία κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1.

Δεν υποστηρίχθηκε ότι το BNIC θα έπρεπε να θεωρηθεί επιχείρηση κατά την έννοια του άρθρου 90 της Συνθήκης.

Είναι το BNIC επιχείρηση;

Για την εφαρμογή του άρθρου 85, υπό τον όρο « επιχείρηση » πρέπει να νοείται μια οικονομική ολότητα ασχέτως της νομικής της μορφής (βλ. απόφαση 170/83, Hydrotherm Gerätebau GmbH κατά Compact, της 12ης Ιουλίου 1984, σκέψη 11, Συλλογή 1984, σ. 2999) και ασχέτως της οικονομικής δραστηριότητάς της. (πχ. ένας οργανισμός που διαχειρίζεται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και συναφή δικαιώματα είναι « επιχείρηση », έστω και αν δεν εμπλέκεται στην παραγωγή ή στο εμπόριο αγαθών (βλ. υπόθεση 127/73, BRT κατά SABAM και Fonior, (1974) ECR, σ. 313). Αντιθέτως, ο οργανισμός ο οποίος ιδρύεται με υπουργική απόφαση και έχει ως μόνη αποστολή τη μελέτη και προετοιμασία των κανονισμών που διέπουν την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας από άλλους δεν ασκεί ο ίδιος οικονομική δραστηριότητα και δεν πρέπει να θεωρείται « επιχείρηση » για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού. Λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως, δεν νομίζω ότι το BNIC είναι « επιχείρηση ».

Είναι το BNIC ένωση και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, είναι ένωση επιχειρήσεων;

Εκτός από τα δύο « πρόσωπα » από τα οποία έκαστο εκπροσωπεί έναν από τους δύο κλάδους της βιομηχανίας, τα μέλη του BNIC διορίζονται βάσει καταλόγων που καταρτίζονται από τις ενδιαφερόμενες επαγγελματικές ενώσεις. Το γεγονός ότι οι επαγγελματικές αυτές ενώσεις προτείνουν ονόματα, χωρίς να υποχρεούνται από το νόμο, και ότι τα διοριζόμενα πρόσωπα αποδέχονται το διορισμό τους, προδίδει, κατά τη γνώμη μου, ότι τα πρόσωπα

αυτά, όταν συνέρχονται στα πλαίσια του BNIC, πρέπει να θεωρούνται ως ένωση από πλευράς εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού. Το γεγονός ότι συνέρχονται στο πλαίσιο υπουργικής απόφασης, όπως της 18ης Φεβρουαρίου 1975 (JORF της 26ης Φεβρουαρίου 1975) και σύμφωνα με τους ισχύουσες κατά την εποχή εκείνη κανόνες, δεν αναιρεί το χαρακτήρα της ενώσεως. Υπάρχει εμφανώς ένα σύνολο προσώπων που επιδιώκει κοινό σκοπό.

Για να αποτελεί το BNIC ένωση επιχειρήσεων, θα έπρεπε, κατά τη γνώμη μου, να πληρούνται δύο προϋποθέσεις: 1) τα διοριζόμενα από τον υπουργό πρόσωπα να είναι ή να εκπροσωπούν επιχείρηση· 2) να διορίζονται και να ενεργούν με την ιδιότητα της επιχειρήσεως ή των εκπροσώπων επιχειρήσεων.

Στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται ότι τα μέλη των δύο ομάδων δεν ορίζονται από τον υπουργό βάσει της ιδιότητάς τους ως επιχειρήσεων, έστω και αν στην πραγματικότητα αποτελούν αυτά καθαυτά επιχειρήσεις. Εξάλλου, τα δύο «πρόσωπα» διορίζονται ως εκπρόσωποι των δύο κλάδων της βιομηχανίας· τα υπόλοιπα μέλη διορίζονται ως εκπρόσωποι των επαγγελματιών ενώσεων που τα έχουν προτείνει ως υποψηφίους. Οι υπουργικές αποφάσεις τα χαρακτηρίζουν ως «αντιπροσώπους» και ορίζουν ότι πρόσωπα που ασκούν το επάγγελμα του εμπόρου, του μεσίτη, του αποστάκτη ή άλλο συναφές επάγγελμα, δεν μπορούν να «εκπροσωπούν» τους παραγωγούς και αντιστρόφως. Ο εσωτερικός κανονισμός του BNIC προβλέπει ότι η απώλεια της επαγγελματικής ή συνδικαλιστικής ιδιότητας, βάσει της οποίας έγινε ο διορισμός μέλους, επιφέρει αυτοδικαίως τη λήξη της εντολής ως προς το μέλος αυτό.

Ο δικηγόρος του BNIC αμφισβήτησε την άποψη αυτή περί της ιδιότητας των μελών του BNIC. Ισχυρίστηκε ότι τα μέλη δεν είναι εντολοδόχοι των επαγγελματιών ενώσεων, αλλά διορίζονται από τον υπουργό. Το επιχείρημα αυτό δεν έχει, κατά τη γνώμη μου, αποφασιστική σημασία. Ένα μέλος είναι δυνατό να εκπροσωπεί επαγγελματική ένωση ακόμα και όταν το δικαίωμα συμμετοχής του πηγάζει από υπουργική απόφαση. Υποστηρίζεται δεύτερον ότι τα μέλη διορίζονται ονομαστικά

υπό την προσωπική τους ιδιότητα και όχι ως εκπρόσωποι. Εξάλλου, ο δικηγόρος του BNIC δέχεται ότι τα μέλη «εκπροσωπούν» στην πραγματικότητα τους διαφόρους κλάδους της βιομηχανίας κονιάκ. Επομένως, όπως αντιλαμβάνομαι, το επιχείρημα αυτό καταλήγει στον ισχυρισμό ότι τα μέλη του BNIC, μολονότι διορίζονται για να εκπροσωπούν τα εμπορικά συμφέροντα των διαφόρων κλάδων της βιομηχανίας κονιάκ, δεν διορίζονται τυπικά ως εκπρόσωποι συγκεκριμένης επιχειρήσεως ή επαγγελματικής ενώσεως.

Βεβαίως, σε τελευταία ανάλυση, στα γαλλικά δικαστήρια αναπόκειται να προσδιορίσουν την ιδιότητα υπό την οποία ενεργούν τα μέλη του BNIC. Ούτως ή άλλως πιστεύω, πάντως, ότι στην προκειμένη περίπτωση πρόκειται περί ενώσεως επιχειρήσεων υπό τη έννοια του άρθρου 85.

Αν οι επαγγελματικές ενώσεις που υποβάλλουν καταλόγους υποψηφίων είναι, αυτές καθαυτές, επιχειρήσεις, οι δύο ομάδες μπορούν, κατά την άποψή μου, να θεωρηθούν ως ενώσεις επιχειρήσεων. Επομένως, οι αποφάσεις στο BNIC λαμβάνονται από ενώσεις επιχειρήσεων. Αν οι επαγγελματικές ενώσεις δεν είναι «επιχειρήσεις», εμφανίζονται τουλάχιστον ως ενώσεις επιχειρήσεων. Κάθε μία από τις δύο ομάδες, και το ίδιο το BNIC, μπορούν, όπως υποστηρίζει ο δικηγόρος του Clair, να θεωρηθούν ως ενώσεις ενώσεων επιχειρήσεων. Αυτός δεν είναι λόγος ώστε να εξαιρεθούν από την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού. Το άρθρο 85, παράγραφος 1, δεν πρέπει να ερμηνευτεί στενά υπό την έννοια ότι αναφέρεται αποκλειστικά σε «ενώσεις επιχειρήσεων». Περιλαμβάνει τις «ενώσεις ενώσεων επιχειρήσεων». Διαφορετικά, θα ήταν εύκολο για τις επιχειρήσεις να αποφύγουν την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού. Η ορθή άποψη είναι ότι, μολονότι μια ένωση ενώσεων επιχειρήσεων μπορεί να έχει μορφή διαφορετική από μια ένωση επιχειρήσεων, δεν υπάρχει μεταξύ τους ουσιαστική διαφορά και δεν υπάρχει λόγος να αποκλειστεί η εφαρμογή του άρθρου 85.

Αποφασιστικό παράγοντα αποτελεί το γεγονός ότι τα μέλη των δύο ομάδων καθορίζουν τους όρους της διεπαγγελματικής συμφω-

νίας, λαμβάνοντας υπόψη τα συμφέροντα των διαφόρων κλάδων της βιομηχανίας κονιάκ, πράγμα το οποίο καθιστά τα μέλη αυτά, αν όχι τυπικά, τουλάχιστο κατ' ουσία, εκπροσώπους, μέσω των επαγγελματικών ενώσεων, των επιχειρήσεων που απαρτίζουν τη βιομηχανία αυτή. Ο δικηγόρος του BNIC το δέχτηκε πράγματι, κατά τη συνεδρίαση του Δικαστηρίου. Το γεγονός ότι η συμφωνία μπορεί να «ελεκταθεί» και ότι μπορεί να προσδοθεί σ' αυτή νομική ισχύς ανεξάρτητη ή διαφορετική δεν την εμποδίζει να αποτελεί συμφωνία ή απόφαση κατά την έννοια του άρθρου 85. Το στοιχείο της ασκήσεως πολιτικής από το κράτος ως προς τον καθορισμό των τιμών υπεισέρχεται μόνο μετά τη σύναψη της διεπαγγελματικής συμφωνίας. Το γεγονός ότι ο Υπουργός Οικονομικών μπορεί να αρνηθεί την επέκταση της διεπαγγελματικής συμφωνίας, όπως την αρνήθηκε για την περίοδο εμπορίας 1982-1983, προφανώς λόγω του ότι οι τιμές που είχαν καθοριστεί ήταν υπερβολικά υψηλές και δεν συμβιβάζονταν με την αντιπληθωριστική πολιτική της Γαλλικής Κυβερνήσεως, επιβεβαιώνει, αν μη τι άλλο, το ότι η απόφαση είχε ήδη ληφθεί με τη διεπαγγελματική συμφωνία που είχαν συνάψει οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων σύμφωνα με τα εμπορικά συμφέροντά τους. Η διεπαγγελματική αυτή συμφωνία εμπίπτει στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

Αν είχα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει «απόφαση» υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, διότι πχ. το BNIC δεν είναι «ένωση επιχειρήσεων» υπό στενή έννοια, τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης θα με είχαν οδηγήσει στην άποψη ότι το BNIC, καθορίζοντας τις τιμές τις οποίες τηρούσαν οι αμπελουργοί και οι έμποροι, μετείχε σε εναρμονισμένη πρακτική απαγορευόμενη από το άρθρο 85, παράγραφος 1.

Μολονότι, σύμφωνα με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, η διεπαγγελματική συμφωνία υπογράφηκε από τον πρόεδρο του BNIC, από την ανάγνωση της ίδιας της συμφωνίας φαίνεται ότι αυτό δεν συνέβη. Η συμφωνία υπο-

γράφηκε από τους εκπροσώπους των δύο ομάδων και από το διευθυντή του BNIC, ο οποίος, όπως προκύπτει από το άρθρο 9 του εσωτερικού κανονισμού του BNIC, δεν είναι το ίδιο πρόσωπο με τον πρόεδρο του BNIC. Φαίνεται ότι έχει συμφωνηθεί ότι, με την υπογραφή του, ο διευθυντής του BNIC επιβεβαιώνει το περιεχόμενο της συμφωνίας. Η υπογραφή του δεν είναι απαραίτητη. Κατόπιν διαβιβάζει τη συμφωνία στον commissaire du gouvernement για την επέκτασή της. Υπό τις περιστάσεις αυτές, η υπογραφή του διευθυντή δεν εμποδίζει την εφαρμογή του άρθρου 85. Προφανώς το ίδιο θα ισχύει και αν η συμφωνία είχε υπογραφεί από τον πρόεδρο.

Το τρίτο υποβληθέν ερώτημα έχει ως εξής: «Ο καθορισμός κατώτατης τιμής αγοράς αποσταγμάτων μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και να έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς, ενώ τα αποστάγματα, τα οποία αφορά η συμφωνία της 7ης Νοεμβρίου 1980, ανταποκρίνονται στην ελεγχόμενη ονομασία καταγωγής Cognac, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως του cognac — απόσταγμα σταφυλής — που πίνεται σχεδόν αποκλειστικά αυτούσιο;»

Η υπό κρίση υπόθεση αφορά τον καθορισμό των τιμών των αποσταγμάτων που προορίζονται για την παρασκευή κονιάκ, αν και η διεπαγγελματική συμφωνία καθορίζει επίσης την τιμή των οίνων που χρησιμοποιούνται για απόσταξη, το κόστος της αποστάξεως και την τιμή του τελικού προϊόντος. Από την πλευρά του BNIC υποστηρίχθηκε ότι το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών δεν επηρεάζεται στο μέτρο που ο καθορισμός των τιμών: 1) αφορά συναλλαγές σχετικές με ημιτελικά προϊόντα (πχ. απόσταγμα που χρησιμοποιείται για την παρασκευή κονιάκ), τα οποία δεν προορίζονται συνήθως για κατανάλωση ή δεν αποστέλλονται εκτός της περιοχής του Cognac, 2) έχει ελάχιστες επιπτώσεις στους καταναλωτές ή 3) εξασφαλίζει δίκαιο βιοτικό επίπεδο στους αμπελουργούς, σταθεροποιεί τις αγορές και εγγυάται τον ασφαλή ανεφο-

διασμό. Το BNIC στηρίζεται κυρίως στις αντιρρήσεις που του γνωστοποίησε η Επιτροπή κατά τη διαδικασία που κατέληξε στη λήψη της αποφάσεως 82/896 της Επιτροπής, της 15ης Δεκεμβρίου 1982 (ΕΕ 1982, L 379, σ. 1). Με τις αντιρρήσεις αυτές, η Επιτροπή υποστήριξε ότι ο καθορισμός κατωτάτων τιμών για οίνους προοριζόμενους για απόσταξη και αποστάγματα δεν επηρεάζει αισθητά το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Κατά το δικηγόρο του Clair, ο καθορισμός τιμών επηρεάζει πράγματι το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, διότι το κονιάκ ανταγωνίζεται άλλα οινοπνευματώδη ποτά, όπως το ουίσκι και ότι η τιμή αγοράς των αποσταγμάτων που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή κονιάκ αντιπροσωπεύει το 40 έως 50 % της τιμής πώλησής του εμφιαλωμένου κονιάκ και το 60 έως 70 % της τιμής πώλησής του κονιάκ από βαρέλι. Επιπλέον, όποιος θέλει να αγοράσει αποστάγματα για ανάμιξη δεν εμποδίζεται προς τούτο εκτός της περιοχής Cognac ή και εκτός Γαλλίας ακόμα. Υποστηρίχθηκε από την Επιτροπή ότι ο καθορισμός κατωτάτων τιμών για τα αποστάγματα περιορίζει τον ανταγωνισμό μεταξύ παραγωγών αποσταγμάτων και μεταξύ εμπόρων ως προς το κόστος του ανεφοδιασμού. Ο περιορισμός αυτός του ανταγωνισμού αντανακλάται στην τιμή του τελικού προϊόντος, διότι η τιμή του αποστάγματος αποτελεί τον πλέον καθοριστικό παράγοντα για την τιμή του κονιάκ. Το ενδοκοινοτικό εμπόριο είναι δυνατό να επηρεαστεί, έστω και αν τα αποστάγματα δεν αποτελούν αντικείμενο εμπορίας μεταξύ των κρατών μελών, διότι το 50 % του κονιάκ που παράγεται από αποστάγματα πωλείται σε άλλα κράτη μέλη.

Το άρθρο 85, παράγραφος 1, απαγορεύει τις συμφωνίες που είναι δυνατό να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και οι οποίες έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού και ιδίως τις συμφωνίες που συνίστανται « στον άμεσο ή έμμεσο καθο-

ρισμό των τιμών αγοράς ή πώλησής ή άλλων όρων συναλλαγής ». Κατά τη γνώμη μου, η εν λόγω διεπαγγελματική συμφωνία περιορίζει τον ανταγωνισμό του είδους που αναφέρεται στο άρθρο 85, παράγραφος 1. Το γεγονός ότι οι τιμές καθορίζονται για συγκεκριμένο προϊόν, το οποίο παρασκευάζεται σε αυστηρά προσδιορισμένη περιοχή (την περιοχή Cognac), δεν σημαίνει, αυτό καθαυτό, ότι δεν επηρεάζεται το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Το γεγονός ότι το κονιάκ καταναλώνεται συνήθως αυτούσιο δεν το εμποδίζει να ανταγωνίζεται άλλα προϊόντα, ούτε εμποδίζει την ύπαρξη ανταγωνισμού μεταξύ διαφόρων τύπων κονιάκ.

Η προϋπόθεση ότι η συμφωνία πρέπει να επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών πληρούται, όταν είναι « δυνατό να προβλεφθεί με βαθμό πιθανότητας, βάσει ενός συνόλου νομικών ή πραγματικών αντικειμενικών στοιχείων, ότι μπορεί να ασκηθεί άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική επιρροή στο ρεύμα του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών » (υπόθεση 56/65, Société technique minière κατά Maschinenbau Ulm GmbH, (1966) ECR, σ. 235, στη σ. 249). Κατά συνέπεια, αρκεί η συμφωνία να μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών (βλ. πχ. υπόθεση 19/77, Miller International Schallplatten GmbH κατά Επιτροπής, (1978) ECR, σ. 131, σκέψη 15, υπόθεση 126/80, Salonia κατά Poitdomani και Giglio, Συλλογή 1981, σ. 1563, σκέψη 17, και υπόθεση Züchner, σκέψη 18). Αν αποδεικνύεται ότι η συμφωνία έχει ως σκοπό την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, δεν χρειάζεται να εξεταστεί αν όντως παράγει το αποτέλεσμα αυτό (βλ. πχ. υποθέσεις 56 και 58/64, Consten και Grundig κατά Επιτροπής, (1966) ECR, σ. 299, στη σ. 342). Αντιθέτως, αν δεν είναι αυτός ο σκοπός της συμφωνίας, θα πρέπει να διερευνηθεί αν το αποτέλεσμά της επί του ανταγωνισμού είναι σημαντικό ή αισθητό. Για τον προσδιορισμό του σκοπού μιας συμφωνίας δεν

είναι απαραίτητο να ερευνοούνται η πρόθεση ή ο τρόπος σκέψεως των μερών. Αρκεί ότι η συμφωνία, από τη φύση της, παρεμποδίζει, περιορίζει ή νοθεύει τον ανταγωνισμό (βλ. την υπόθεση Maschinenbau Ulm στη σ. 249, την υπόθεση Miller, σκέψη 7, και την υπόθεση 61/80, Coöperatieve Stremsel- en Kleurselabriek κατά Επιτροπής, Συλλογή 1981, σ. 851, σκέψεις 12 και 13).

Όπως παρατήρησε το Δικαστήριο στην υπόθεση 168/78, Επιτροπή κατά Γαλλίας, (1980) ECR, σ. 347, υπάρχει τουλάχιστο μερικός ανταγωνισμός μεταξύ κονιάκ και άλλων οινοπνευματωδών ποτών, ορισμένα από τα οποία, όπως το αρμανιάκ, παράγονται στη Γαλλία, ενώ άλλα, όπως το ουίσκι, η grappa και η τζινέβρα, παράγονται σε άλλα κράτη μέλη. Επιπλέον, υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ διαφόρων τύπων κονιάκ. Μεταξύ των προϊόντων αυτών, καθώς και μεταξύ των διαφόρων τύπων κονιάκ, υπάρχει ανταγωνισμός τόσο στη γαλλική αγορά όσο και στις αγορές των άλλων κρατών μελών. Δεν φαίνεται να αμφισβητείται το γεγονός ότι οι πωλήσεις κονιάκ στο σύνολο της κοινής αγοράς αντιπροσωπεύουν το 52% περίπου του συνόλου πωλήσεων, ενώ οι εξαγωγές προς τα εννέα άλλα κράτη μέλη αντιπροσωπεύουν περίπου το 40% του συνόλου των εξαγωγών, και ότι το εμπόριο κονιάκ και ανταγωνιστικών οινοπνευματωδών ποτών, μεταξύ των κρατών μελών, έχει μεγάλη σημασία. Μεταξύ των κρατών μελών δεν φαίνεται να υπάρχει εμπόριο αποσταγμάτων χρησιμοποιούμενων για την παρασκευή κονιάκ, μολονότι δεν μπορεί να αποκλειστεί τελείως η πιθανότητα να αναπτυχτεί τέτοιο εμπόριο.

Ανακύπτει, επομένως, το ερώτημα αν ο καθορισμός των τιμών στη διεπαγγελματική συμφωνία μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και τη δομή του ανταγωνισμού στο εσωτερικό της κοινής αγοράς με το αποτέλεσμα που έχει: α) επί του ανταγωνισμού μεταξύ κονιάκ και άλλων ανταγωνιστικών οινοπνευματωδών, και μεταξύ

διαφόρων τύπων κονιάκ ή β) επί του ανταγωνισμού εντός της ίδιας της βιομηχανίας κονιάκ.

Ο καθορισμός της τιμής των αποσταγμάτων που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή κονιάκ πρέπει να αντιμετωπιστεί ως μέρος των συμφωνιών επί των τιμών που συνάπτονται στο πλαίσιο του συνόλου των διεπαγγελματικών συμφωνιών. Οι συμφωνίες αυτές καλύπτουν όλα τα στάδια παραγωγής κονιάκ, από την πώληση οίνου προς απόσταξη μέχρι την πρώτη πώληση του τελικού προϊόντος. Η Επιτροπή εξέφρασε την άποψη ότι με την τιμή που κατέβαλε ο Clair για το εν λόγω απόσταγμα θα μπορούσε να μειώσει τις τιμές του για το κονιάκ σε βαρέλι και για το εμφιαλωμένο κονιάκ κατά 27% και 15% αντιστοίχως. Μολονότι μπορεί να γίνει δεκτό ότι η ποιότητα και η φήμη επηρεάζουν ιδιαίτερα τον καταναλωτή στην επιλογή ενός κονιάκ ή ενός τύπου κονιάκ, εντούτοις δεν μπορεί να αποκλειστεί η δυνατότητα υπάρξεως ανταγωνισμού, σε περίπτωση άρσεως των περιορισμών, ιδίως μεταξύ κονιάκ ή τύπων κονιάκ κατώτερης ποιότητας ή φήμης.

Είναι προφανές ότι η απόφαση περί καθορισμού της τιμής του βασικού αποστάγματος είναι ικανή να επηρεάσει την τιμή του τελικού προϊόντος και, επομένως, το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Αν και σε ορισμένους τομείς της βιομηχανίας τα αποτελέσματα του περιορισμού του ανταγωνισμού μπορούν να γίνουν αισθητά μόνο σε επιχειρήσεις που ασκούν δραστηριότητα σε ένα μόνο κράτος μέλος, φαίνεται ότι το εμπόριο κονιάκ μεταξύ των κρατών μελών είναι δυνατό να επηρεαστεί αισθητά, λόγω του όγκου των εξαγωγών κονιάκ από τη Γαλλία προς άλλα κράτη μέλη· όμως αναπόκειται βεβαίως στο εθνικό δικαστήριο να αποφανθεί τελικώς επί του θέματος αυτού. Το αποτέλεσμα μπορεί να αγνοηθεί μόνο αν είναι ασήμαντο, πράγμα το οποίο, από τα πραγματικά περιστατικά που εκτέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου, δεν φαίνεται να συμβαίνει.

Η Επιτροπή έχει ήδη δεχτεί, με την απόφαση 82/896, ότι ο καθορισμός κατώτατης τιμής πωλήσεως για το ίδιο το κονιάκ παραβιάζει το άρθρο 85, παράγραφος 1, και είναι επομένως άκυρος κατά το άρθρο 85, παράγραφος 2. Ακόμα και αν ο καθορισμός τιμής για το τελικό προϊόν ήταν, αυτός καθαυτός, σύμφωνος με το άρθρο 85, ο καθορισμός τιμής για το ημιτελικό προϊόν είναι εξίσου ικανός να παραγάγει αποτελέσματα περιοριστικά του ανταγωνισμού, με την αύξηση των γενικών εξόδων για την προμήθεια του τελικού προϊόντος.

Ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα επί της τιμής του κονιάκ, ο καθορισμός της τιμής του αποστάγματος που χρησιμοποιείται για την παρασκευή κονιάκ, συνδυαζόμενος με τον καθορισμό των τιμών που αφορούν τα προηγούμενα στάδια παραγωγής, μπορεί να επηρεάσει τον ανταγωνισμό μεταξύ εμπόρων, περιορίζοντας ή εξουδετερώνοντας κάθε πλεονέκτημα σχετικό με τον ανταγωνισμό που απορρέει, παραδείγματος χάριν, τον όγκο των εμπορικών πράξεων. Αυτό μπορεί επίσης να έχει την τάση να ευνοεί τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, οι οποίες είναι προφανώς σε θέση να αντιμετωπίζουν καλύτερα το υπερβολικό κόστος, και να εμποδίζει νέους εμπόρους ή νέους τύπους κονιάκ να εμφανιστούν στην αγορά. Εντού-

τοις, οι έμποροι που θίγονται από τον καθορισμό των τιμών στα διάφορα στάδια της παραγωγής μπορούν μέχρι ενός ορίου να προστατευτούν από τα αποτελέσματα της νοθεύσεως του ανταγωνισμού, αν καθορίζεται επίσης και η τιμή του τελικού προϊόντος. Πάντως, η λύση αυτή επιδεινώνει το αποτέλεσμα του περιορισμού στη δομή του ανταγωνισμού μέσα στην Κοινότητα, έστω και αν μετριάξει το αποτέλεσμα για ορισμένες επιχειρήσεις. Ο δικηγόρος του BNIC υπογράμμισε, κατά τη συνεδρίαση, τα ευεργετικά αποτελέσματα της διεπαγγελματικής συμφωνίας για τη βιομηχανία κονιάκ, ιδίως δε τη σημασία της για την εξισορρόπηση προσφοράς και ζήτησεως και για την εξασφάλιση ικανοποιητικού εισοδήματος στους αμπελοουργούς. Πρόκειται περί κριτηρίων τα οποία, ανάλογα με την περίπτωση, θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την εξαίρεση της συμφωνίας από την απαγόρευση, δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, αν η διεπαγγελματική συμφωνία είχε γνωστοποιηθεί στην Επιτροπή. Το Δικαστήριο όμως πληροφορήθηκε ότι ο *commissaire du gouvernement* έδωσε εντολή να μη γίνει η γνωστοποίηση από το BNIC, διότι αυτό θα σήμαινε ότι γίνεται δεκτό ότι η συμφωνία εμπίπτει στο άρθρο 85. Κατά συνέπεια, κατά την παρούσα διαδικασία δεν μπορεί να γίνει δεκτή επίκληση των δυσμενών συνεπειών της ελλείψεως γνωστοποιήσεως.

Για τους λόγους αυτούς, στα υποβληθέντα ερωτήματα προσήκουν κατά τη γνώμη μου οι ακόλουθες απαντήσεις:

- 1) και 2) Ο καθορισμός των τιμών με διεπαγγελματική συμφωνία που συνάπτεται μεταξύ της ομάδας των αμπελοουργών και της ομάδας των εμπόρων, συνεργομένων στα πλαίσια του *Bureau national interprofessionnel du cognac*, αποτελεί απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ, έστω και αν η συμφωνία αυτή υπογράφεται και από τον πρόεδρο ή το διευθυντή του BNIC.
- 3) Ο καθορισμός κατώτατης τιμής για τα αποστάγματα που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή κονιάκ μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ικανός να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και ότι έχει ως αντικείμενο ή

ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού στην κοινή αγορά, όταν, είτε αυτός καθαυτός είτε συνδυαζόμενος με οποιονδήποτε άλλο όρο που επιβάλλεται στην παραγωγή του κονιάκ και την εμπορία του όσον αφορά, μεταξύ άλλων, την τιμή, έχει αισθητό αποτέλεσμα επί της τιμής πωλήσεως του κονιάκ ή επί της δυνατότητας ανταγωνισμού μεταξύ των εμπόρων.

Στο παραπέμπον δικαστήριο εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή δεν αποδίδονται.